

CARL LOEWE, 1796-1869

Συνθέτης αφηγηματικής μπαλάντας και τραγουδιών (Lied)

Maria Schipper

(Μετάφραση: ΑΘΗΝΑ ΜΑΓΕΙΡΙΑ)

Η πραγματική συμβολή του Carl Loewe, στην ιστορία του τραγουδιού αρχίζει τώρα πια να αναθεωρείται σε όλο και αντικειμενικότερη βάση. Ο Loewe, εργάστηκε πάνω σε διάφορα είδη μουσικών συνθέσεων, γράφοντας πολυάριθμα ορατόρια, όπερες, συμφωνίες και σονάτες, αλλά οι μεγαλύτερες δημιουργίες του βρίσκονται στο πεδίο του τραγουδιού. Δημιούργησε τη μουσική φόρμα ενός νέου είδους λογίου τραγουδιού: τη δραματική ή αφηγηματική μπαλάντα. Όχι μόνο ο μεγάλος αριθμός συνθέσεων αυτού του είδους –πλέον των 150- αλλά και η ποιότητά τους επίσης, τον ανέδειξαν στον πιο σημαντικό εκφραστή αυτού του νέου, ζωντανά αφηγηματικού είδους σολιστικού λογίου τραγουδιού. Ο Loewe, έγινε η κεντρική φιγούρα αυτού του πεδίου, το μοντέλο όλων των επομένων προσπαθειών σ' αυτή τη μουσική μορφή σύνθεσης, της αφηγηματικής μπαλάντας.

Πριν ξεκινήσει το εγχείρημά του ως συνθέτης μπαλάντας το 1818 –μια τυχερή πρώτη προσπάθεια, όπως αποδείχθηκε- ο Loewe είχε λάβει ιδιαίτερα εκτενείς μουσικές σπουδές. Ο πατέρας του ήταν δάσκαλος και χοράρχης σε εκκλησία του Lobejiin, μία μικρή πόλη ανάμεσα στο Köthen και στο Halle. Γεννημένος στις 30 Νοεμβρίου του 1796 στο Lobejiin, ο Carl είχε την ευκαιρία από πολύ μικρή ηλικία, να τραγουδά στη χορωδία του πατέρα του και να μελετά τα έργα μεγάλων συνθετών στο σπίτι του με τους γονείς του. Όταν έγινε 11 ετών πήγε στο σχολείο του Köthen, όπου, εκτός από τις -

γενικής παιδείας- σπουδές του, έλαβε και ειδικά μαθήματα φωνητικής. Το πιο σημαντικό όμως βήμα για το σπουδαστικό του βίο, έγινε το 1810, όταν άφησε το Λουθηριανό σχολείο στο Köthen, για να σπουδάσει στο ίδρυμα Franke, στο Halle (Franke Foundation). Εκεί μαθήτευσε δίπλα στον Daniel Gottlob Türk, Διευθυντή Μουσικής στην Πολιτεία και το Πανεπιστήμιο του Halle, ο οποίος, εκτός του ότι ήταν πολυμαθής με εκτενή γνώση του μουσικού αντικειμένου, διέθετε και μια λεπτή καλλιτεχνική ευαισθησία. Ο Türk παρείχε στο μαθητή του ενδελεχείς σπουδές στη θεωρία αλλά και την πρακτική της μουσικής μέσα από όλες τις μουσικές φόρμες. Όμως, οι μουσικές σπουδές του Löewe διεκόπησαν εξαιφνης με το θάνατο του Daniel Gottlob Türk το 1813. Παρόλο που συνέχιζε να κερδίζει τα προς το ζην παραδίδοντας μαθήματα πιάνου, επικεντρώθηκε περισσότερο στην προετοιμασία του για της σχολή της θεολογίας.

Ο Loewe, ένας ευαίσθητος νέος, με βαθειά αγάπη προς τα φυσικά φαινόμενα, κατάφερε, για λίγο, να καταπιέσει τα δημιουργικά του ταλέντα, ωστόσο να τα αφήσει τελικά να ξεχυθούν από μέσα του σαν χείμαρρος από μουσικές ιδέες ο οποίος, έκτοτε, δε θα σταματούσε να ρέει. Ανάμεσα στις πρώτες από τις αφηγηματικές του μπαλάντες, που τις συνέθεσε το 1818, κατά τη διάρκεια του δεύτερου έτους στο πανεπιστήμιο, είναι ο «**Edward**» (Op. 1- No 1), μελοποίηση μιας σκοτικής μπαλάντας, μεταφρασμένη στα γερμανικά από τον J. G. Herder. Από εκεί και στο εξής ο Loewe θα αναζητά την έμπνευσή του σε αυτό το λογοτεχνικό είδος. Λαμβάνοντας υπόψη ότι το διάστημα μεταξύ της σύνθεσης των πρώτων δραματικών έργων του (μπαλάντες) και των τελευταίων καλύπτει χρονικά μισόν αιώνα, υπάρχει μάλλον ελάχιστη ανάπτυξη στο στυλ. Με την μπαλάντα «**Edward**», ο Loewe καθιέρωσε μια συγκεκριμένη φόρμα μπαλάντας η οποία θα παρέμενε σταθερή καθ' όλη τη διάρκεια της δημιουργικής του πορείας. Η αδιάσπαστη ενότητα του λόγου και της μουσικής η οποία διακρίνει αυτήν την πρώιμη σύνθεση, παρέμεινε ο στόχος του σε όλες τις επόμενες προσπάθειές του. Ο «Edward» αποδείχθηκε ένα σπουδαίο μοντέλο.

Το 1820 διορίστηκε ως χοράρχης σε εκκλησία και δάσκαλος γυμνασίου στο Stettin, την πρωτεύουσα της Πομερανίας (Pomerania), όπου

έγινε και Διευθυντής Μουσικής το 1821. Το χαρακτηριστικό τοπίο και κλίμα αυτής της βορειοανατολικής παραλιακής περιοχής της Γερμανίας, όπου έγινε και ο νέος τόπος μόνιμης διαμονής του, φαίνεται να έχουν επηρεάσει βαθιά τη διάθεση του συνθέτη τη συγκεκριμένη περίοδο, καθορίζοντας την επιλογή των κειμένων του. Οι μπαλάντες που γράφτηκαν στο Stettin, ειδικά στην αρχή της διαμονής του εκεί, στηρίζονται σ' ένα υπόβαθρο νορβηγικών μύθων και θρύλων, στο «σειρηνικό» κάλεσμα της θάλασσας προς κάθε τολμηρό Οδυσσέα, που πρόθυμα πορεύεται σε προορισμούς άγνωστους με περιπέτειες γεμάτες κινδύνους, και στις σχεδόν αδιαπέραστες φθινοπωρινές ομίχλες που εγείρουν τη φαντασία.

Η μπαλάντα «*Herr Oluf*», Op. 2- No 2, είναι ένα δυναμικό παράδειγμα των πρώιμων μελοποιήσεων από νορβηγικές μπαλάντες: ο απίστευτα δελεαστικός χορός των ξωτικών, τα οποία προσπαθούν να παρασύρουν τον ακλόνητο γαμπρό στον δικό τους κόσμο των πνευμάτων, έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την πορεία θανάτου και το δραματικό τέλος του Oluf. Καθ' όλη τη διάρκεια της δημιουργικής του πορείας, ο Loewe έψαχνε συνεχώς για έμπνευση από τα τραγούδια και τις μπαλάντες του Γκαίτε, ειδικότερα κατά τη διάρκεια μιας συγκεκριμένης περιόδου, ανάμεσα στο 1830 και 1840, που το έκανε με τόσο ιδιαίτερο ζήλο μελοποιώντας όχι λιγότερες από δέκα τέσσερις μπαλάντες του. Το 1832, για παράδειγμα, το έτος θανάτου του Γκαίτε, μελοποίησε τις τρεις μπαλάντες που αποτελούν το Op. 20, κάθε μία από τις οποίες είναι και ένα αριστούργημα! Στο «*Hochzeitslied*» (Op. 20- No 1), μία ζωντανή εικόνα του κόσμου των νάνων αποκαλύπτεται σταδιακά, ενώ στο «*Zauberlehrling*» (Op. 20- No 2) βλέπουμε τις αλλόκοτες δραστηριότητες των μαγεμένων σκουπόξυλων και ακούμε τον ήχο του αιωνίως αναβλύζοντος ύδατος. Στο «*Die Wandelnde Glocke*» (Op. 20- No 3), στη μορφή ενός απλού παιδικού τραγουδιού, διακρίνουμε στο φόντο, καθ' όλη τη διάρκεια της σύνθεσης, το προειδοποιητικό χτύπημα μιας καμπάνας, που εκπληρώνει με φοβερό τρόπο το έργο του, σαν ένα είδος «μπαμπούλα»!

Σ' αυτήν την περίοδο ο Loewe χρησιμοποιεί για πρώτη φορά πηγές από χριστιανικούς μύθους, για παράδειγμα, ιστορίες αγίων και χριστιανικών

θαυμάτων. Εδώ, επίσης, σ' αυτές τις «θρησκευτικές» μπαλάντες, η παιδική απλότητα και η αναζωογονητική αθωότητα του συνθέτη, έρχονται στο προσκήνιο. Μέχρι και το τέλος της ζωής του ο Carl Loewe, διατήρησε την ικανότητα, που συνήθως χάνεται μετά την παιδική ηλικία, να νιώθει την άμεση επαφή με τα φυσικά αντικείμενα και την ευαισθησία προς τον κόσμο των παραμυθιών και των μύθων. Το έτος 1834, ο Lœwe συνέθεσε δώδεκα μπαλάντες βασισμένες σε χριστιανικούς μύθους, και στα επόμενα πέντε χρόνια ακόμη οκτώ. Η πιο έξοχη από το συγκεκριμένο σύνολο έργων είναι αναμφισβήτητα η Op. 38 «*Gregor auf dem Stein*», μια μελοποίηση στίχων του Fr. Kugler. Αποτελούμενη από πέντε μέρη, η μπαλάντα αφηγείται μία χριστιανική ερμηνεία του μύθου του Οιδίποδα.

Αμέσως μετά την ανάληψη της θέσεώς του στο Stettin, ο Loewe άρχιζε να «κτίζει» τη φήμη του ως συνθέτης και ερμηνευτής των έργων του. Έγινε συχνός επισκέπτης των πιο επιφανών οικογενειών του Stettin, και με αυτόν τον τρόπο τράβηξε την προσοχή ενός, ο οποίος θα γινόταν ένας από τους πιο επιφανείς οικείους του, του μελλοντικού βασιλέα Friedrich Wilhelm του IV. Οι μπαλάντες του Loewe είχαν μεγάλη απήχηση στα βασιλικά ανάκτορα, ώστε δεν ήταν λίγες οι φορές εκείνες που ο ίδιος ο Γουλιέλμος, καλούσε προσωπικά τον συνθέτη στην «αυλή» του στο Potsdam.

Ταυτόχρονα, ο Loewe ανέλαβε πολυάριθμες και εκτενείς μουσικές περιοδείες, με τις οποίες επισκέφτηκε όλες τις μεγάλες πόλεις και τα πολιτιστικά κέντρα της Γερμανίας. Επί τη ευκαιρία αυτών των συναυλιών, παρουσίαζε τον εαυτό του στο κοινό ως συνθέτη και τραγουδιστή των δικών του έργων· τα κονσέρτα του είχαν πάντα τεράστια επιτυχία. Ιδιαίτερη μνεία χρειάζεται ίσως να γίνει στην επίσκεψή του στη Βιέννη. Εκεί, τα «*Prinz Eugen, der elde Ritter*» (Op. 92) και ιδιαίτερα το «*Erlkönig*» (από τα πρώιμα έργα του σε ποίηση Γκαίτε, Op. 1- No 3), έγιναν ευρέως γνωστά. Η αντίστοιχη σύνθεση «Erlkönig» του Fr. Schubert, ήταν, φυσικά, ιδιαίτερα δημοφιλής στην αυτοκρατορική πρωτεύουσα, και το γεγονός ότι το συγκεκριμένο έργο του Lœwe κατάφερε να «σταθεί» μπροστά σε τέτοιον ανταγωνισμό, και σε ένα κοινό εμφανώς προκατειλημμένο, είναι από μόνο του απόδειξη της σπουδαιότητας του συνθετικού του έργου. Το ενθουσιώδες

κοινό της Βιέννης τον ανακήρυξε αυθόρμητα ως «ο βόρειο- Γερμανός Schubert», μία τρανή απόδειξη της εκτίμησης που έτρεφαν για αυτόν οι σύγχρονοί του.

Αργότερα, ο Loewe ταξίδεψε και στο εξωτερικό. Το 1847 πέρασε στην Αγγλία. Εκεί, τραγούδησε τις μπαλάντες του και τα lied του στην βασιλική οικογένεια, και ήταν τόση η επιτυχία, που προσεκλήθη να τραγουδήσει στο Windsor, όπου οι συνθέσεις του αλλά και η κοινωνική του συμπεριφορά, κέρδισαν εξ ολοκλήρου το αριστοκρατικό του κοινό. Μία μεγαλύτερη περιοδεία τον «πήγε» στην Γαλλία και το 1851 προσεκλήθη να παρουσιαστεί στην Νορβηγία. Εμπνευσμένος από την εντυπωσιακή ομορφιά του νορβηγικού τοπίου, ο Loewe, έγραψε την μπαλάντα «*Odins Meeresritt*», Op. 118. Η μουσική αντανakλά θαυμάσια το νορβηγικό ιδίωμα και τον κόσμο των νορβηγικών μύθων, δημιουργώντας εντυπωσιακές εικόνες με ήχους οι οποίοι φωτίζουν και ζωντανεύουν το κείμενο.

Δύο από τις καλύτερες μπαλάντες του, ήταν τα έργα των τελευταίων χρόνων, το «*Der Nock*», Op. 129- No. 2, σε κείμενο του A. Korisch και το «*Tom der Reimer*», Op. 135, μελοποίηση μιας μπαλάντας του Theodor Fontane. Στο «*Der Nock*»- το κείμενο είναι ουσιαστικά μετάφραση μιας δανέζικης μπαλάντας στα γερμανικά- ο Loewe απελευθερώνει ένα χείμαρρο μελωδίας που σε παρασέρνει από την αρχή ως το τέλος σαν ένα τεράστιο κύμα, ένας πλούτος μελωδίας που δεν βρίσκεται στις άλλες μπαλάντες του. Αντίθετα το «*Tom der Reimer*» χαρακτηρίζεται από γραφική απλότητα και χάρη. Ωστόσο, το διακριτικό του γνώρισμα, το οποίο και το διαφοροποιεί από την πλειοψηφία των έργων του Loewe, είναι η λεπτομέρεια των μοτίβων στην μελωδία. Παρόλο που ο Loewe σ' αυτές τις δύο μπαλάντες χρησιμοποιεί διαφορετικές τεχνικές, καταφέρνει να αναπαράγει την κατάλληλη ατμόσφαιρα και να παρουσιάσει αποτελεσματικά τις διαφορετικές πλοκές των έργων αυτών.

Το Φεβρουάριο του 1864, ο Løewe αρρώστησε σοβαρά. Δεν επανήλθε πλήρως από την ασθένειά του και το 1865 πήγε στο Kiel για να αναρρώσει. Εκεί το κλίμα τον βοήθησε να ανακτήσει τις δυνάμεις του. Στις αρχές του 1866, οι αρχές του Stettin του ζήτησαν να παραιτηθεί των αξιωμάτων του.

Έχοντας περάσει σαράντα πέντε χρόνια σ' αυτή την ανατολική βαλτική πρωτεύουσα, μετακόμισε στο Kiel. Εκεί, του απενεμήθη το έμβλημα του Γερμανικού Αετού από τον αυτοκράτορα Wilhelm I, ως μία επίσημη αναγνώριση της αξίας του. Πέθανε στις 20 Απριλίου του 1869.

Μέχρι τώρα ασχοληθήκαμε σχεδόν αποκλειστικά με τις συνθέσεις μπαλάντας του Loewe. Υπάρχουν δύο βασικοί λόγοι για αυτό. Πρώτον, η πλειονότητα των λυρικών τραγουδιών (Lied) του Løewe, δεν πληρούν τα υψηλά κριτήρια τα οποία είχε θέσει στις αφηγηματικές του συνθέσεις. Δεύτερον, λίγα από τα τραγούδια του μπορούσαν να αντέξουν την σύγκριση με τα έργα των μεγάλων συνθετών Lied της εποχής του.

Το ιδιαίτερο ταλέντο του Carl Loewe εστιάζεται στην ικανότητά του να αναδεικνύει τον ξεχωριστό «χαρακτήρα» κάθε μπαλάντας σε συνδυασμό με το να διαμορφώνει το στυλ του ανάλογα με τις ανάγκες κάθε ποιήματος. Οι μπαλάντες του φανερώνουν ένα συνθέτη με ισχυρό συναίσθημα, μία βαθειά ευαισθησία, μία ζωηρή φαντασία- που του επιτρέπει να οραματίζεται τον υπερφυσικό κόσμο των πνευμάτων, των νεραϊδών και των καλικαντζάρων- και μία παιδική αφέλεια. Ο Loewe δεν ήταν μόνο ο εμπνευστής της γερμανικής μπαλάντας του 19^{ου} αιώνας, αλλά και αυτός που την τελειοποίησε. Η τέχνη του Loewe έφτασε στο αποκορύφωμα. Η ισχυρή αίσθηση έλξης προς τον κόσμο των μύθων και των παραμυθιών, του έδωσε τη δυνατότητα να παράγει ενδιαφέροντα έργα, τα οποία μπορούν να παρασύρουν σε άλλους κόσμους ακόμη και έναν σύγχρονο ακροατή. Σε κόσμους που μπορούν να φοβίσουν και να τρομάξουν, να τέρψουν αλλά και να αγαλλιάσουν!